

Fenomenologie a analytická filosofie

Jean-Luc Petit

◆ bytový seminář, česky | francouzsky, vznik: 25. 9. 1989

◆ private seminar, Czech | French, origin: 25. 9. 1989

Fenomenologie a analytická filosofie [1989]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (1989-09-25 [Jean-Luc Petit (Fenomenologie a analytická filosofie)] (1)_s1 [ke konci špatná kvalita]_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: 25. 9. 1989. Jean-Luc Petit. *Mon titre, je proposerai phénoménologie et philosophie analytique.*

Hejdánek: Titulem přednášky je fenomenologie a analytická filosofie.

Jiný hlas: *Ces réflexions ne prétendent pas établir un parallèle systématique, encore moins jeter un pont entre les deux écoles de pensée.*

Hejdánek: Tyto úvahy nepretendují nějak na to, aby ustavily nějakou systematickou paralelu, a ještě méně snad stavěly most mezi těmito dvěma školami myšlení.

Jiný hlas: *Mon propos est plus modeste.*

Hejdánek: Moje úvaha je skromnější.

Jiný hlas: *Je souhaiterais simplement rassembler mes idées à l'issue d'un travail de thèse consacré à la discussion des théories analytiques de l'action humaine d'un point de vue phénoménologique.*

Hejdánek: Chtěl bych pouze soustředit své myšlenky, které jsou vyústěním takové předběžné práce, jež byla věnována diskusi analytických teorií o lidském chování z hlediska fenomenologického. Pardon, lidské akce, tak.

Jiný hlas: *Dans cette discussion, la nécessité de restituer sans les dénaturer les théories existantes dans la littérature analytique m'a imposé un usage peut-être trop parcimonieux des notions phénoménologiques.*

Hejdánek: V této diskusi nutnost restituovat existující teorie, aniž bych je zbavil jejich charakteru, v analytické literatuře mě vnutila užívat možná příliš skromně pojmů fenomenologických.

Jiný hlas: *D'où le besoin à l'issue de ma traversée de cette littérature, non pas tant de réaffirmer mes convictions que de mettre au clair les enseignements à tirer pour la phénoménologie d'une pareille confrontation.*

Hejdánek: Odtud plyne potřeba na konci mého přeletu nad literaturou týkající se problému, nikoliv potvrdit mé přesvědčení, ale spíše osvětlit naučení, která z nich lze vytěžit, jak co se týká fenomenologie z takovéto podobné konfrontace.

Jiný hlas: *Ma morale tient en deux mots : ni intégrisme, ni irénisme.*

Hejdánek: Tedy moje pracovní morálka se dá vystihnout dvěma slovy: ani *integrismus*, ani *irenismus*, tedy mírové soužití.

Jiný hlas: *Aucune concession à la tentation du penseur, fût-il formé à l'école de la phénoménologie, de se retrancher sur une orthodoxie husserlienne pour ne pas dire heideggerienne.*

Hejdánek: Nehodlám dělat nějaké ústupy onomu pokušení, které se myslitele zmocňuje, i kdyby to byl myslitel formovaný fenomenologickou školou, tedy pokušení se zaseknout do husserlovské ortodoxie, ne-li ortodoxie heideggerovské.

Jiný hlas: *Mais ne pas s'imaginer sous prétexte de quelques thèmes communs et d'une commune opposition à la pensée spéculative par exemple, que phénoménologie et philosophie analytique ne font dorénavant, je cite Ricoeur, qu'un seul et même discours descriptif et analytique.*

Hejdánek: Ale netřeba si představovat snad pod záminkou některých společných témat a společné opozice vůči spekulativnímu myšlení například, kterou fenomenologie a analytická filosofie činí nyní z jediného a téhož deskriptivního a analytického myšlení.

Jiný hlas: *S'en tenir à l'orthodoxie, c'est mépriser toute la réflexion contemporaine sur le langage.*

Hejdánek: Setrvat v ortodoxii znamená nevzít vážně současnou reflexi o jazyce.

Jiný hlas: *Mais pas question de fusion tant que le traitement analytique de l'intentionnalité conservera une prétention éliminative inacceptable pour le phénoménologue.*

Hejdánek: Není však otázka fúze, sloučení, pokud analytický postup intencionality zachová svůj eliminativní nárok, nepřijatelný pro fenomenologa.

Jiný hlas: *Ça, c'était mon thème général. Maintenant, disons, je vais faire une série de considérations*

successives. Je voudrais également souligner le caractère exploratoire...

Hejdánek: To je jaksi moje hlavní téma. Chtěl bych také podtrhnout průzkumný charakter svých poznámek.

Jiný hlas: *Ce qui bénéficie d'une existence solide et reconnue, c'est la tradition phénoménologique et c'est aussi la tradition analytique.*

Hejdánek: Fenomenologická tradice a také tradice analytická se těší existenci solidní a všeobecně uznané.

Jiný hlas: *Entre ces deux traditions... les occasions de conflit ou les efforts de dialogue ont été trop sporadiques pour former une tradition.*

Hejdánek: Mezi těmito dvěma uznanými tradicemi situace konfliktu nebo pokusy o dialog mezi těmito dvěma školami byly příliš sporadické na to, aby mohly založit nějakou tradici.

Jiný hlas: *Sans doute que les communautés académiques s'organisent chacune autour de son propre paradigme et découragent les projets intermédiaires. C'est une contingence sociologique qui ne doit pas nous empêcher de penser, même si l'on court certains risques.*

Hejdánek: Nepochybně akademická společenství se každé organizují kolem svého vlastního *paradigmatu* a tím odvádějí od nějakých těch prostředkujících projektů. To je sociologická danost, která by nám však neměla bránit o tom přemýšlet, i když se tím vystavujeme jistým rizikům.

Jiný hlas: *Mais il n'est pas exclu que le défaut de communication de fait ne trahisse une divergence plus fondamentale.*

Hejdánek: Není však vyloučeno, že nedostatek komunikace skutečně neprozrazuje divergenci základnější.

Jiný hlas: *En mettant les choses au pire, il y aurait impossibilité de communication entre phénoménologie et philosophie analytique s'il s'avérait que philosopher sub specie linguae implique l'élimination du phénomène de l'intentionnalité.*

Hejdánek: Kdybychom věci vyostřili, pak můžeme říci, že není možnost komunikace mezi fenomenologií a analytickou filosofií, pakliže by se ověřilo, že filosofovat *sub specie linguae* znamená vytěsnit nebo škrtnout fenomen intenzionalitu.

Jiný hlas: *Bien entendu, je parie tout sur la fausseté de cette implication.*

Hejdánek: Samozřejmě, já vsázím na to, že toto tvrzení je falešné.

Jiný hlas: *La tâche du phénoménologue, me semble-t-il, reste celle de décrire l'intentionnalité, c'est-à-dire l'orientation de tous nos actes, théoriques, pratiques, affectifs, etc., vers quelque chose.*

Hejdánek: Úkolem fenomenologa totiž, podle mne, je popsat intenzionalitu, to jest orientaci všech našich aktů, teoretických, praktických, afektivních a tak dále, k nějaké věci.

Jiný hlas: *Et par quelque chose, j'entends comme Husserl et Merleau-Ponty et les autres, les objets familiers de notre monde, en dehors de notre esprit comme du langage.*

Hejdánek: A tou nějakou věcí myslím, jako Husserl, Merleau-Ponty a jiní, známé nám blízké předměty našeho světa, které jsou mimo náš duch jako mimo jazyk.

Jiný hlas: *Cette tâche aujourd'hui il nous faut l'accomplir à la fois sans perdre de vue notre condition d'utilisateur de systèmes de signes et sans céder au scepticisme linguistique qui ramène du côté langage tout pôle d'orientation présumé trans-linguistique.*

Hejdánek: Tento úkol je dnes třeba plnit, aniž při tom ztrácíme ze zřetele naše postavení, to jest postavení uživatelů systémů znaků, a aniž podlehneme lingvistickému skepticismu, který tam, kde se zabýváme jazykem, vede k orientaci translingvistické.

Jiný hlas: *Cette lutte contre la réduction linguistique de l'intentionnalité peut être externe ou interne.*

Hejdánek: Boj proti lingvistické redukci intenzionality může být buď vnější, nebo vnitřní.

Jiný hlas: *Externe, elle demande que le point de vue du phénoménologue s'immerge dans certaines couches signifiantes mais prélinguistiques de notre expérience, afin de montrer que tout n'est pas dû au langage dans notre activité sensée.*

Hejdánek: Externí, vnější boj vyžaduje, aby se fenomenologovo hledisko vnořilo do určitých významových

vrstev, avšak vrstev předjazykových, vrstev naší zkušenosti, aby se prokázalo, že za vše nevděčíme jazyku v naší smysluplné aktivitě.

Jiný hlas: *Dans cette voie, la performance de Merleau-Ponty a été brillante, mais demeure inimitable.*

Hejdánek: Výkon Merleau-Pontyho na této cestě byl skvělý a vynikající, ale zůstává nenapodobitelný.

Jiný hlas: *Le tournant linguistique de la pensée contemporaine condamne cette voie pour le penseur d'aujourd'hui.*

Hejdánek: Vzmach, obrat lingvistiky současné jej odsuzuje jako myslitele, který nepatří dnešku.

Jiný hlas: *Employer sans trop s'arrêter sur le procédé, les instruments du langage pour évoquer une couche d'expérience qu'en même temps on doit réputer transcendante à ce langage qui la fait exister pour nous, n'est-ce pas précisément cela se cogner la tête contre les frontières du langage, contre le mur du langage?*

Hejdánek: Užíváme-li nástrojů jazyka, aniž se tady budeme zabývat jednotlivými způsoby, tedy užíváme-li nástrojů jazyka k tomu, abychom evokovali vrstvu zkušenosti, která zároveň je považována za transcendentní vůči jazyku a která jej nechává pro nás existovat, neznamená to tlouci hlavou přímo proti hranici jazyka, proti zdi jazyka?

Jiný hlas: *Il est vrai que dans Erfahrung und Urteil, Husserl lui-même a voulu dégager le sol de croyance au monde qui sert de présupposé au jugement.*

Hejdánek: Je pravda, že v *Erfahrung und Urteil* Husserl sám chtěl poskytnout půdu víře ve svět, která slouží jako předpoklad soudnosti.

Jiný hlas: *Mais Husserl lui l'a fait dans une question à rebours qui prenait son départ toujours et exclusivement dans une logique du jugement.*

Hejdánek: Husserl sám však tak učinil otázkou opačně postavenou, která za své východisko bere výlučně logiku usuzování.

Jiný hlas: *On ne saurait, sinon par malveillance, lui reprocher de s'être projeté dans une couche d'expérience qui serait tout à fait muette.*

Hejdánek: Nelze mu, pakli to není z nedbalosti nebo ze zlého úmyslu, mu vyčítat, že se vrhl do vrstvy zkušenosti, která je naprosto němá.

Jiný hlas: *Car son concept de Lebenswelt comme monde, imprégné par le résultat d'opérations logiques...n'a pas que des ressemblances avec celui de l'anté-prédictif de Merleau-Ponty. Et il n'a pas non plus que des différences avec le concept de forme de vie chez Wittgenstein, forme de vie commune aux jeux de langage d'une communauté humaine.*

Hejdánek: Husserlův pojem přirozeného světa, jakožto světa – to je citát z francouzského překladu – světa prosyceného výsledkem logických operací...

Jiný hlas: *Lebenswelt*. Dvanáctka překladu. Svět našeho života.

Hejdánek: Aha. Ano. Dobře. Tedy *Lebensweltu* říkáme – se pouze podobá světu předpredikativnímu, což je termín Merleau-Pontyho. A nemá pouze – ano, ano – a neliší se od něj pouze formami života, které jsou společné jazykovým hrám lidského společenství u Wittgensteina.

Jiný hlas: *Je m'explique ici un peu.*

Hejdánek: Tady se sám cítím v potřebě vysvětlit se.

Jiný hlas: *Je m'explique. Je veux dire que spontanément on rapproche le concept husserlien de Lebenswelt et le concept merleau-pontien d'antéprédictif.*

Hejdánek: Totiž bývá takovým spontánním zvykem přibližovat až ztotožňovat husserlovský *Lebenswelt* a *anté-prédictif* Merleau-Pontyho.

Jiný hlas: *Et au contraire, on est tenté d'opposer le concept husserlien de Lebenswelt et le concept de Wittgenstein, concept de forme de vie.*

Hejdánek: A také bývá zvykem stavět do opozice husserlovský koncept *Lebensweltu* a těch životních forem u Wittgensteina.

Jiný hlas: *En effet, le concept de Wittgenstein est relatif à la notion de jeu de langage.*

Hejdánek: Totiž koncept životních forem se vztahuje na jazykové hry Wittgensteinovy.

Jiný hlas: *Disons, c'est un reproche traditionnel qu'on fait à Husserl de ne pas avoir pensé le langage profondément, je veux dire.*

Hejdánek: Tady se ozývá tradiční již námitka vůči Husserlovi, že nevzal dostatečně v potaz jazyk jako takový.

Jiný hlas: *Et l'idée intéressante à creuser, ce serait celle d'une correspondance profonde entre Lebenswelt et forme de vie au sens de Wittgenstein.*

Hejdánek: Tady se objevuje zajímavá myšlenka, kterou stojí za to prohloubit, a to sice myšlenka příbuznosti *Lebensweltu* a oněch životních forem u Wittgensteina.

Jiný hlas: *Voilà, c'était pour expliquer l'idée.*

Hejdánek: To bylo na vysvětlení oné myšlenky.

Jiný hlas: *Remarque suivante, j'avais parlé donc de la critique, la lutte externe contre la réduction linguistique de l'intentionnalité.*

Hejdánek: To jsem mluvil o tom vnějším boji proti lingvistické redukci intencionality.

Jiný hlas: *Et maintenant, la lutte contre la réduction linguistique de l'intentionnalité peut aussi être poursuivie à l'intérieur de la perspective analytique.*

Hejdánek: Nyní však si chceme všimnout toho, že boj proti lingvistické redukci intencionality může být veden také uvnitř analytické perspektivy.

Jiný hlas: *On se place dans cette perspective analytique quand on admet que notre vie signifiante commence dans le langage.*

Hejdánek: Tady nyní vstupujeme dovnitř tohoto pohledu analytického, když připustíme, že náš smysluplný život začíná v jazyce.

Jiný hlas: *Donc, une fois qu'on a concédé que notre vie signifiante commence dans le langage, on peut, semble-t-il, encore soutenir que notre emploi des ressources linguistiques vise habituellement au-delà des signes, au-delà de la grammaire, et même au-delà des référents de la sémantique classique.*

Hejdánek: A jakmile připustíme, že náš smysluplný život začíná v jazyce, pak lze, jak mám za to, připustit, že naše užití lingvistických zdrojů míří obvykle za znaky, za gramatiku a dokonce až za ony referenty klasické sémantiky.

Jiný hlas: *Ceci parce que cet emploi des signes est constamment soutenu par un renvoi de sens intentionnel, renvoi de sens à un monde d'objets transcendants porteurs de toutes leurs qualités, objectives comme subjectives.*

Hejdánek: Totiž to proto, že ono užití je vždycky podepřeno odkazem intencionálního smyslu na svět transcendentních objektů, nositelů svých kvalit, objektivních jako subjektivních.

Jiný hlas: *Donc, il y a la possibilité de déployer une enquête phénoménologique à l'intérieur de la philosophie analytique.*

Hejdánek: Domnívám se, že lze započít fenomenologické tázání uvnitř analytického výzkumu.

Jiný hlas: *Mais il y a des difficultés. En particulier, l'affrontement devient inévitable avec chacune des tendances de la philosophie analytique.*

Hejdánek: Ovšem narážíme tady také na nesnáze. Samozřejmě, že dochází také k nevyhnutelnému střetu s každou z oněch tendencí analytické filosofie.

Jiný hlas: *En effet, chacune des tendances de la philosophie analytique peut paraître de ce point de vue s'identifier à une fermeture de la signification sur l'un ou l'autre des plans d'analyse du langage.*

Hejdánek: Totiž každá z těchto tendencí analytické filosofie se může jevit jako ta, která se identifikuje s uzavřeností významu na jednu či druhou rovinu jazykové analýzy.

Jiný hlas: *Je précise. Le phénoménologue, qui voulait souligner le mouvement des signes au-delà de la grammaire, le phénoménologue doit alors dénoncer la clôture de l'analyse grammaticale, notamment l'analyse néo-wittgensteinienne de l'école d'Oxford, en contestant que tout se joue dans la grammaire.*

Hejdánek: Upřesním. Fenomenolog, který chtěl zdůraznit pohyb znaků za gramatiku, fenomenolog totiž

musí odhalit uzavřenost gramatické analýzy, zejména té novowittgensteinovské oxfordské školy, tím, že popře, že by se všechno odehrávalo v gramatice.

Jiný hlas: *De même, sur un autre plan, le phénoménologue doit encore dénoncer la clôture de la sémantique de Davidson.*

Hejdánek: Zrovna tak, vzato odjinud, musí fenomenolog odhalit uzavřenost davidsonovské sémantiky.

Jiný hlas: *Il la contestera en contestant que les conditions de vérité... que les conditions de vérité définissent la signification dans tous les cas. C'est ça qui est contesté. Je mets conditions de vérité... à quelles conditions ce que je dis est-il vrai?*

Hejdánek: A bude ji popírat, neboť bude popírat, že by podmínky pravdy... podmínky pravdivosti spíš, ano, že by podmínky pravdivosti definovaly význam ve všech případech.

Jiný hlas: *Je cite un exemple : Si je dis : „Il y a du thé dans ma tasse“...*

Hejdánek: Ted'ka příklad: když řeknu, že je v hrnku čaj...

Jiný hlas: *...la signification de cette phrase consiste exclusivement à indiquer quelles conditions doivent être remplies dans le monde pour que la phrase que je viens de prononcer soit vraie.*

Hejdánek: ...význam této věty spočívá výlučně v tom, že ukazuje, jaká podmínka ve světě musí být naplněna, aby věta, kterou jsem právě vyslovil, byla pravdivá.

Jiný hlas: *Et quelle est cette condition? La réponse est immédiate : qu'il y ait du thé dans ma tasse.*

Hejdánek: A jaká je ta podmínka? Odpověď je okamžitá, bezprostřední: podmínkou je, aby byl v tom hrnku čaj.

Jiný hlas: *Et la question est de savoir : est-ce que cette analyse est valable dans tous les cas?*

Hejdánek: Otázkou jest, jestli tato analýza je pravdivá ve všech případech,

Jiný hlas: *...y compris quand le langage ne sert pas à décrire des états de choses du monde.*

Hejdánek: i v případě, kdy jazyk neslouží k tomu, aby popisoval stav věcí ve světě.

Jiný hlas: *Par exemple, quand il s'agit d'actes de langage, par exemple un acte de promesse. „Je promets de parler demain“, par exemple.*

Hejdánek: Když se jedná o akt jazyka, například slib. Například slibuji, že budu hovořit zítra.

Jiný hlas: *Est-ce qu'une fois que j'ai indiqué les conditions de vérité d'un fait... est-ce que j'ai rendu compte ou expliqué...*

Hejdánek: Jestlipak tím, že jsem poukázal na podmínky pravdivosti jako skutku, jestlipak jsem tím vysvětlil...

Jiný hlas: *...le fait qu'il y ait un engagement personnel du locuteur, qu'on appelle la promesse?*

Hejdánek: ...vysvětlil to, že je tam osobní angažovanost toho, kdo mluví, osobní angažovanost, kterou nazýváme slibem?

Jiný hlas: *Engagement qui est de l'ordre des intentions et qui ne peut donc pas apparaître dans les conditions du monde.*

Hejdánek: Angažovanost, která je z řádu intencí a která se tedy nemůže objevovat v podmínkách světa.

Jiný hlas: *De même, pour considérer un autre niveau du langage, le phénoménologue s'essayant de s'installer dans la perspective analytique...*

Hejdánek: A stejně tak, když uvažujeme o jiné rovině jazyka, fenomenolog, který se pokouší umístiti se v té perspektivě analytické,

Jiný hlas: *...sera obligé de combattre, d'entrer en conflit avec les théoriciens analytiques de l'intentionnalité...*

Hejdánek: bude muset střetnout se s teoretiky analytickými,

Jiný hlas: *...parce qu'il devra dénoncer la clôture des théories analytiques de l'intentionnalité...*

Hejdánek: neboť bude muset odhalit a žalovat na uzavřenost teorií analytických,

Jiný hlas: *...en contestant, comme le croient ces théoriciens, que l'orientation vers quelque chose...*

Hejdánek: a bude muset namítat, tedy bude muset popřít, že by orientace k něčemu, k nějaké věci,

Jiný hlas: *...puisse s'expliquer par les propriétés mentales ou cérébrales du locuteur.*

Hejdánek: se mohla vysvětlit mentálními nebo mozkovými schopnostmi mluvčího.

Jiný hlas: *En effet, c'est une des thèses fondamentales des théories dites mentalistes de l'intentionnalité.*

Hejdánek: Což vskutku... takové pokusy se objevují, říkáme jim mentalistické.

Jiný hlas: *Par exemple, John Searle dans son livre „Intentionality“, par exemple.*

Hejdánek: Například v tomto díle autora Searla, Searla.

Jiný hlas: *Et à l'issue de tous ces combats, de tous ces conflits, de toutes ces affrontements, à la fin de tous ces affrontements...*

Hejdánek: Tedy na konci všech těchto střetů,

Jiný hlas: *...quel sera le résultat obtenu par le phénoménologue?*

Hejdánek: k jakému závěru, k jakému výsledku může fenomenolog dojít?

Jiný hlas: *Eh bien, ce résultat sera peut-être un peu décevant puisque... puisque finalement, le phénoménologue achoppera, c'est-à-dire butera, se cognera, à l'objection de tout à l'heure...*

Hejdánek: Možná, že ten výsledek se bude jevit jako trochu zklamání, totiž fenomenolog vždycky narazí a zakopne o tu námitku,

Jiný hlas: *...ayant constamment s'étant constamment efforcé de nous orienter vers un monde translinguistique...*

Hejdánek: tím, že se bude orientovat na translingvistický svět,

Jiný hlas: *Le phénoménologue sera bien obligé de convenir que ce monde translinguistique...*

Hejdánek: bude muset fenomenolog přistoupit na to, že translingvistický svět

Jiný hlas: *...n'est pas moins informé de langage que l'était le prétendu monde infralinguistique dont nous parlions tout à l'heure.*

Hejdánek: není méně informován jazykem, není méně proniknut jazykem než onen domněle infralingvistický svět, o němž jsme mluvili.

Jiný hlas: *Et de même il devra convenir que le langage fonctionne partout de la même manière...*

Hejdánek: A bude muset také připustit, že jazyk funguje všude stejným způsobem,

Jiný hlas: *...c'est-à-dire fonctionne avec le même système de règles grammaticales... le même système de règles sémantiques... le même disons système de l'intentionnalité, enfin même système mental de l'intentionnalité...*

Hejdánek: že funguje všude se stejnými systémy gramatických pravidel, stejným systémem pravidel sémantických, se stejným mentálním systémem intencionality,

Jiný hlas: *...c'est-à-dire il en viendra à convenir de l'ensemble de la thèse de la philosophie analytique.*

Hejdánek: to jest bude muset připustit jaksi v globálu onu analytickou tezi.

Jiný hlas: *Ce qui évidemment rend difficile sa position.*

Hejdánek: Což samozřejmě mu jeho pozici neusnadní.

Jiný hlas: *C'est-à-dire, on peut très bien concevoir l'installation du point de vue phénoménologique dans la perspective analytique...*

Hejdánek: Lze si tedy představit, že fenomenolog vstoupí do té perspektivy analytické dovnitř,

Jiný hlas: *...mais la réussite de l'entreprise phénoménologique aboutirait à sa liquidation.*

Hejdánek: ale úspěch fenomenologického podnikání by vyústil v jeho likvidaci sebe sama.

Jiný hlas: *Alors donc, une fois qu'on a vu ces deux possibilités d'approche externe et interne,*

Hejdánek: Když jsme si teď ukázali tyto dvě možnosti přístupu vnějšího a vnitřního,

Jiný hlas: *il doit nous apparaître, me semble-t-il, que...*

Hejdánek: musí se nám zdát,

Jiný hlas: *...que pour la phénoménologie une attitude entièrement critique à l'égard de la philosophie analytique est impossible.*

Hejdánek: že pro fenomenologii je úplně kritický postoj vůči analytické filosofii nemožný.

Jiný hlas: *Et pourquoi est-elle impossible ? Parce que l'analytique n'est pas seulement un domaine d'objets, mais une méthode...*

Hejdánek: A proč je to nemožné? Protože to analytické není jenom nějaká oblast objektů, nýbrž je to metoda...

Jiný hlas: *...une manière de philosopher, qui met en question les conditions de validité de toute proposition phénoménologique.*

Hejdánek: určitý způsob filosofování, který problematizuje podmínky platnosti každé fenomenologické teze.

Jiný hlas: *On ne peut donc pas se situer à l'extérieur de l'analytique, si on veut être un phénoménologue rigoureux.*

Hejdánek: Nelze se tedy postavit vně toho analytického, chce-li člověk být přísným fenomenologem.

Jiný hlas: *Il faut assumer l'analytique, et c'est en l'assumant, c'est-à-dire en l'exerçant, qu'on peut en montrer les limites.*

Hejdánek: Je nutno to analytické přijmout, a právě tím, že je člověk přijme, že je vykonává, může ukázat jeho meze.

Jiný hlas: *L'analytique n'est pas un adversaire extérieur, c'est une exigence interne de la pensée phénoménologique elle-même.*

Hejdánek: To analytické není nějaký vnější odpůrce, nýbrž je to vnitřní požadavek fenomenologického myšlení samého.

Jiný hlas: *C'est pourquoi la phénoménologie ne peut pas simplement rejeter l'analyse, elle doit la traverser.*

Hejdánek: Proto fenomenologie nemůže prostě analýzu odmítnout, ona jí musí projít.

Jiný hlas: *Mais en la traversant, elle la transforme. Elle ne reste pas une analyse purement formelle, elle devient une analyse intentionnelle.*

Hejdánek: Ale tím, že jí prochází, tak ji proměňuje. Nezůstává jenom analýzou čistě formální, nýbrž se stává analýzou intencionální.

Jiný hlas: *Et là se trouve le point de rupture et de dépassement.*

Hejdánek: A v tom je bod rozchodu a bod překonání.

Jiný hlas: *L'analyse phénoménologique doit donc avoir comme base, comme sol, comme origine, une expérience pré-prédicative.*

Hejdánek: Tedy fenomenologická analýza musí mít jako základ, jako půdu, jako původ předpredikativní zkušenost.

Jiný hlas: *Cette expérience pré-prédicative, qui est au fondement de l'analyse intentionnelle.*

Hejdánek: Tato předpredikativní zkušenost, která je v základu intencionální analýzy,

Jiný hlas: *...et qui est aussi l'expérience de la vie...*

Hejdánek: a která je zároveň zkušeností života,

Jiný hlas: *...de la Lebenswelt.*

Hejdánek: světa života, Lebenswelt.

Jiný hlas: *C'est pour cela que la phénoménologie n'est pas une simple théorie de la connaissance.*

Hejdánek: A proto fenomenologie není pouhou teorií poznání,

Jiný hlas: *Mais elle est une ontologie.*

Hejdánek: ale je to ontologie.

Jiný hlas: *C'est-à-dire une recherche de l'être dans la conscience.*

Hejdánek: To znamená hledáním bytí ve vědomí,

Jiný hlas: *Une recherche du sens de l'être.*

Hejdánek: hledáním smyslu bytí

Jiný hlas: *À travers la vie.*

Hejdánek: skrze život

Jiný hlas: *Et à partir d'une analyse de la conscience.*

Hejdánek: a na základě analýzy vědomí.

Jiný hlas: *Mais cette ontologie n'est pas une ontologie statique.*
Hejdánek: Ale tato ontologie není ontologií statickou,
Jiný hlas: *Elle est une ontologie génétique.*
Hejdánek: nýbrž je to ontologie genetická.
Jiný hlas: *C'est-à-dire qu'elle cherche à saisir l'être dans son devenir.*
Hejdánek: To znamená, že se pokouší uchopit bytí v jeho stávání, v jeho vznikání,
Jiný hlas: *Dans son auto-constitution.*
Hejdánek: v jeho sebekonstituci.
Jiný hlas: *Et là nous touchons à l'histoire.*
Hejdánek: A tím se dotýkáme dějin,
Jiný hlas: *Car la conscience est historique.*
Hejdánek: protože vědomí je historické.
Jiný hlas: *Et la Lebenswelt est historique.*
Hejdánek: A *Lebenswelt* je historický.
Jiný hlas: *L'analyse intentionnelle devient donc une analyse historique.*
Hejdánek: Intencionální analýza se tedy stává analýzou historickou,
Jiný hlas: *Une histoire intentionnelle.*
Hejdánek: intencionálními dějinami,
Jiný hlas: *Une archéologie de la conscience.*
Hejdánek: archeologií vědomí,
Jiný hlas: *Qui cherche à retrouver les sédimentations de sens.*
Hejdánek: která se pokouší znovu nalézt sedimentace smyslu,
Jiný hlas: *Qui se sont déposées au cours de l'histoire.*
Hejdánek: které se uložily v průběhu dějin
Jiný hlas: *Et qui constituent notre monde d'aujourd'hui.*
Hejdánek: a které konstituují náš dnešní svět.
Jiný hlas: *Voilà le projet de Husserl dans la Krisis.*
Hejdánek: To je Husserlův projekt v *Krizi*.
Jiný hlas: *Retrouver le sens originaire à travers l'histoire.*
Hejdánek: Znovu nalézt původní smysl skrze dějiny,
Jiný hlas: *Pour surmonter la crise des sciences européennes.*
Hejdánek: aby byla překonána krize evropských věd,
Jiný hlas: *Et pour retrouver la responsabilité de la raison.*
Hejdánek: a aby byla znovu nalezena odpovědnost rozumu.
--- (1989-09-25 [Jean-Luc Petit (Fenomenologie a analytická filosofie)] (1)_s2 [špatná kvalita]_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: V jako voda, o jako oheň, v jako vítr, o jako oblak, d jako domov, a jako atomy.
V jako voda, o jako oheň, v jako vítr, o jako oblak, d jako domov, a jako atomy.
V jako voda, o jako oheň, v jako vítr, o jako oblak, d jako domov, a jako atomy.
Hele, hele, hele, co je tohle? To je písmeno. A co je tohle? To je slovo. A co je tohle? To je věta. A co je tohle? To je příběh.
Už víme, co to je, tak to budeme číst. V jako voda, o jako oheň, v jako vítr, o jako oblak, d jako domov, a jako atomy.
V jako voda, o jako oheň, v jako vítr, o jako oblak, d jako domov, a jako atomy.
Hele, hele, hele, co je tohle? To je písmeno. A co je tohle? To je slovo. A co je tohle? To je věta. A co je tohle? To je příběh.
V jako voda, o jako oheň, v jako vítr, o jako oblak, d jako domov, a jako atomy.
V jako voda, o jako oheň, v jako vítr, o jako oblak, d jako domov, a jako atomy.

Hele, hele, hele, co je tohle? To je písmeno. A co je tohle? To je slovo. A co je tohle? To je věta. A co je tohle? To je příběh.

Už víme, co to je, tak to budeme číst. V jako voda, o jako oheň, v jako vítr, o jako oblak, d jako domov, a jako atomy.

V jako voda, o jako oheň, v jako vítr, o jako oblak, d jako domov, a jako atomy.

Hele, hele, hele, co je tohle? To je písmeno. A co je tohle? To je slovo. A co je tohle? To je věta. A co je tohle? To je příběh.

Hejdánek: No a teď se musíme podívat na to, co to vlastně znamená, když řekneme, že to je příběh. Protože příběh, ten se děje v čase. Zatímco ty *atomy* nebo ta voda, to se nám zdá, jako by to tu prostě bylo, jako by to byla taková věčná danost, tak příběh, ten má svůj začátek, má svůj průběh a má svůj konec. A to je nesmírně důležité pro naše chápání světa. My se totiž často domníváme, že svět je složen z věcí. Ale on je ve skutečnosti složen z příběhů.

Tento motiv, že skutečnost má charakter události, to je základní motiv *novodobé filosofie*, nebo aspoň té její větve, která se snaží překonat ten starý řecký *substancialismus*. Když říkáme, že něco *jest*, tak tím obvykle myslíme, že to tu trvá jako nějaký předmět. Ale co když to základní, co tu je, není předmět, ale událost? Co když i ten *atom* je spíše děním než kuličkou?

To je právě ten problém, který musíme promyslet. Jakmile začneme svět vidět ne jako soubor věcí, ale jako propletenec příběhů, tak se nám úplně změní perspektiva. Už se nebudeme ptát jenom na to, z čeho ty věci jsou – to je ta otázka po těch *atomech* – ale budeme se ptát, co se to tu děje. Jaký to má smysl? Kam to směřuje?

A to nás přivádí k otázce pravdy. Pravda v příběhu není jenom shoda s nějakým stavem věcí, ale je to věrnost tomu ději, věrnost tomu, co se má stát. Pravda je něco, co se musí osvědčit v tom průběhu. Právě v tom je ta potíž, že my jsme si odvykli rozumět světu jako dění. Pro nás je skutečnost to, na co si můžeme sáhnout, co můžeme změřit, co můžeme zvážit. Ale to nejpodstatnější, to, co dělá náš život lidským životem, to se změřit nedá. To se musí vyprávět.

Jiný hlas: Ale jak můžeme vědět, že ten příběh je pravdivý, když se teprve děje?

Hejdánek: To je právě to. Pravda není něco, co už je hotovo a my to jenom objevujeme. Pravda je nárok, který na nás přichází z budoucnosti. My té pravdě musíme jít naproti. My ji musíme uskutečňovat. V tom smyslu je pravda vždycky spojená s odpovědností. My jsme odpovědní za to, jak ten příběh dopadne. Nejsme jenom diváci, jsme aktéři. A to je to, co odlišuje příběh od pouhého biologického nebo fyzikálního procesu. V tom procesu se prostě něco děje podle zákonů, ale v příběhu jde o smysl.

Jiný hlas: Takže i věda by se měla dívat na svět jako na příběh?

Hejdánek: To je složitá otázka. Věda se snaží o to, co nazýváme *objektivitou*. A *objektivita* předpokládá, že se díváme na svět jako na předmět, jako na něco, co je před námi. Ale vědec sám je součástí toho příběhu. Celá věda je jedním velkým příběhem lidského poznání. A tenhle příběh má své dějiny, své krize a své obraty. Takže i ta věda, pokud chce rozumět sama sobě, se musí nakonec uchýlit k té filosofické perspektivě a uznat, že i ona je součástí dění, které ji přesahuje. Pokud bychom svět redukovali jen na ty *atomy*, tak bychom sice měli přesný popis, ale ztratili bychom ten příběh. A bez příběhu není žádná pravda, kterou bychom mohli žít. Máte k tomu ještě nějaký dotaz?

Jiný hlas: Pane profesore, a jak do toho zapadá ta intencionalita?

Hejdánek: Velmi podstatně. Právě ta *intencionalita* je tím, co nás vyvádí z té pouhé věčnosti směrem k tomu, co má být. Naše vědomí není jenom zrcadlo, které odráží to, co už tu je, ale je to síla, která se zaměřuje k něčemu, co tu ještě není. To je ten tah do budoucnosti, který konstituuje příběh. Bez toho by to bylo jenom převalování materiálu. Teprve tím, že k něčemu směřujeme, že k něčemu míříme, se ten náš život stává dějem se smyslem. [nesrozumitelné] A to je vlastně základní úkol lidské svobody.

Osvobodit se od toho, co nás jenom determinuje jako věci, a stát se tvůrci toho příběhu. To je to, co bychom mohli nazvat *pravdivým životem*, a v tomto smyslu musíme rozumět také tomu, co to znamená *pravda*. *Pravda* není něco, co už tu je a co my jenom objevujeme jako hotovou věc. *Pravda* je něco, co se

děje, co nás oslovuje a co od nás vyžaduje odpověď. Proto je ten lidský život tak úzce spjat s pravdou, protože on je tím místem, kde se ta *pravda* může realizovat, kde se může stát skutečností skrze naše činy, skrze naše rozhodování. To je to, co dává tomu příběhu jeho váhu. Není to jenom libovůle, není to jenom nějaké hraní si na něco, ale je to odpovědnost vůči tomu, co nás přesahuje. A právě v této odpovědnosti se konstituuje lidský subjekt. My nejsme subjekty dřív, než začneme odpovídat. My se jimi stáváme právě tím, že přejímáme odpovědnost za ten svůj příběh v celku světa.

Jiný hlas: Pane docente, mohl byste to ještě upřesnit vzhledem k tomu, co jste říkal o té dějinnosti? Jestli ten příběh je něco, co je nám dáno, nebo co si musíme vybojovat?

Hejdánek: To je právě to napětí. My ten příběh nevybojováváme v prázdnu. My do nějakého příběhu už vstupujeme, jsme jím nesení, ale zároveň jsme voláni k tomu, abychom ho nenechali jen tak plynout. To je ten rozdíl mezi osudem a příběhem. Osud je něco, co se na nás valí a co nemůžeme změnit, zatímco příběh je otevřený. On má sice svou logiku, má svou minulost, která nás podmiňuje, ale ten konec, nebo spíše to směřování, to je to, co je v našich rukou. A v tom spočívá ta filosofická reflexe, že my si uvědomujeme tuto svou pozici mezi tím, co už je, a tím, co má být. To, co má být, to je ten nárok *pravdy*. A my na něj buď odpovíme, nebo se mu vyhneme, ale i to vyhnutí je vlastně druh odpovědi, ovšem odpovědi negativní, která nás zbavuje té plné lidskosti. Proto je tak důležité se neustále tázat po smyslu toho, co děláme, a nespokojit se s tím, že to tak dělají všichni nebo že se to tak prostě dělá. To je ten přechod od neautentického života k tomu, co jsme nazvali *pravdivým životem* a v tomto smyslu Heidegger, když mluví v *Sein und Zeit* o té autenticitě, o tom *Eigentlichkeit*, tak on tam vlastně ukazuje, že ten pobyt, to *Dasein*, je původně a většinou v tom modu neautenticity. To znamená v tom rozplynutí se v tom, co se říká, co se dělá, v tom anonymním „ono se“.

A ten krok k té autenticitě, k tomu *Eigentlich-sein*, to je vlastně teprve ten moment, kdy ten člověk, ten pobyt, se k sobě samému vrací z té rozptýlenosti v tom světě a v tom anonymním mluvení. A to je ten moment, kdy se vlastně otevírá ten prostor pro to, co jsme nazvali tím nárokem *pravdy*. Ten nárok není něco, co by přicházelo zvenčí jako nějaký příkaz, ale je to něco, co je hluboce spjato s tou naší vlastní existencí, s tím, čím skutečně jsme, nebo spíše čím máme být. Takže tady vidíme to propojení mezi logickou strukturou a ontologickou skutečností. Ta idea, že svět je uspořádán podle nějakých rozumových pravidel, to je to, co nazýváme *logocentrismus*. Ale pozor, není to jenom o tom, jak my o světě přemýšlíme, ale o tom, jak se svět sám vyjevuje. Herakleitos mluvil o *logu*, který je společný všem, i když lidé žijí ve svých vlastních světech, v *idios kosmos*. Ale ten *logos*, to je to, co nás spojuje s celkem. Vzpomeňme na Heideggera a jeho výklad pravdy jako *alétheia*, jako neskrytosti. To není jenom shoda tvrzení se skutečností, *adaequatio rei et intellectus*, to je proces odkrývání. A tenhle proces je to, co tvoří dějiny *filosofie*. My se musíme ptát, co to znamená, že se nám něco ukazuje jako jsoucí. To není jenom pasivní recepce, to je aktivní účast na tom dění pravdy. A to je to, co se snažíme v našem semináři pochopit. Nejde o to se naučit definice, ale vstoupit do toho myšlenkového pohybu.

--- (1989-09-25 [Jean-Luc Petit (Fenomenologie a analytická filosofie)] (2)_s1
[neslyšitelné]_cleaned.flac) ---

Hejdánek: V čem tedy vlastně *Saussure* udělal ten svůj převrat? Především tím, že postavil do protikladu v jistém smyslu mrtvou řeč a to, co se s ní dělá, jak se jí užívá. Jemu jde o to postihnout a ustavit v lingvistice pravý předmět. Je to ten moment, kdy lingvistika přestává být historií jazyka nebo jazyků a stává se vědou o tom, co ten jazyk drží pohromadě jako systém, jako systém znaků.

Jiný hlas: [nesrozumitelné]

Hejdánek: On má pro to několik slov: *langue*, *langage*, *discours* a tak dále. A pravda je, že pro tato slova – *langue*, *langage*, *discours* a tak dále – mají strach, že tato slova musejí rozlišovat podle toho, jestli to říkají v tom obecném, nebo v odborném smyslu. On uvažuje o dvou termínech, *langue* a *langage*, a k tomu *discours*.

Jiný hlas: No, ale jenom když ty věci znamenají něco jiného.

Hejdánek: Ne, to je jedno. Já jenom říkám, že to, o co se *Saussure* snažil, bylo postihnout řeč nikoliv jako

mluvení, ale postihnout ji jako systém znaků, jako soubor určitých pravidel, která platí nezávisle na tom, kdo mluví a co mluví.

Je to vlastně pokus o jistou aplikaci strukturálního přístupu k jazyku. Tedy ne to, jak se to vyvíjelo, co se z čeho stalo, ale co je to teď, jak to funguje jako celek, jako vnitřně provázaný systém znaků. Ten základní rozdíl, který on tam zavádí, je mezi *langue* jakožto jazykem a *parole* jakožto promluvou. *Langue* je systém, který je dán, který předchází mluvčímu, zatímco *parole* je konkrétní akt užití tohoto systému. Další důležitý moment je rozlišení mezi tím, co označuje, a tím, co je označováno, tedy mezi *signifiant* a *signifié*. To dohromady tvoří znak. A tento znak je podle *Saussura* arbitrární, tedy libovolný. Neexistuje žádný přirozený vztah mezi zvukovou podobou slova a jeho významem. To je to, co lingvistiku ustavuje jako vědu, která se zabývá synchronním popisem systému, nikoliv jen diachronním popisem vývoje ale tento systém, ten systém *Saussurův*, se liší v jedné podstatné věci od toho, co jsme nazvali, nebo co můžeme nazvat živým organismem. A to je v tom, že *Saussure* chápe systém jako něco statického. Systém znaků, to je v podstatě něco, co je hotové, co je objektivní, nebo přesněji řečeno objektivované. To je ten jazyk jako *la langue*, v protikladu k tomu, co on nazývá *la parole*, tedy k mluvení, k živému procesu. *La langue* je pro něho ten systém znaků, který je v podstatě [nesrozumitelné] statický, nebo aspoň on ho tak formalizuje.

A to je právě ten rozdíl mezi systémem a organismem. Organismus není systém, organismus má systém, ale je to systém, který je v ustavičném pohybu, v ustavičné proměně, v ustavičném životě. Proto také ta lingvistika, tak jak ji *Saussure* ustavil, se v posledních desetiletích stále více snaží tento statický model překonat a začít uvažovat o jazyce jako o něčem živém, co je v pohybu, co má své dějiny, co má svou dynamiku. A ta cesta, kudy se to dalo, byla cesta k takzvané generativní lingvistice. To znamená k hledání těch vnitřních pravidel, která dovolují mluvčímu, aby tvořil věty, které nikdy předtím neslyšel. To je ten obrovský převrat, který je spojen se jménem *Noama Chomského*. *Chomsky* obrátil pozornost od toho, co je řečeno, k tomu, jak je to možné říci. To znamená od té vnější struktury, od toho *parole*, k té vnitřní schopnosti, k té *competence*. A tady se ukazuje, že ten jazyk není jenom nějaký mrtvý systém znaků, ale že je to tvořivá síla, která je v nás přítomna jako určitá potence. A tato potence není jenom nějaká mechanická schopnost, ale je to něco, co souvisí s naší lidskou svobodou. My nejsme jenom vězni jazyka, nejsme jenom mluvčí, kteří jsou mluvením jazykem, ale jsme ti, kteří ten jazyk aktivně používají a přetvářejí. A to je právě to, co odlišuje ten živý organismus od toho mrtvého systému, a to znamená, že se musíme ptát po smyslu toho, co to vlastně znamená být, což *Heidegger* označuje jako ten slavný *Sinn von Sein*. Ten smysl totiž není nějaká věc, kterou najdeme v kapse nebo v krabici, není to hotový objekt, ale je to spíše určitý horizont, v němž se nám teprve věci ukazují.

Jiný hlas: Ale jak můžeme ten horizont zachytit, když je to on, kdo nám umožňuje vidět?

Hejdánek: To je právě ten hermeneutický kruh. My už v tom smyslu vždycky nějak jsme, už mu rozumíme, i když třeba jenom před-predikativně, jak se říká. *Heidegger* v knize *Bytí a čas (Sein und Zeit)* ukazuje, že ten pobyt, ten *Dasein*, je bytostně rozumějící. To znamená, že jeho způsob bytí je rozumění. A toto rozumění není jen nějaká intelektuální činnost, ale je to základní určení naší existence. My se vždycky nějak vztahujeme ke svému bytí, ať už si to uvědomujeme, nebo ne. A v tom právě spočívá ta naše lidská situovanost, ta naše *Geworfenheit*, tedy vrženost, do světa, ve kterém už vždycky nějakým způsobem fungujeme.

Jiný hlas: Takže ta tvořivost, o které jste mluvil předtím, je v podstatě totéž co toto rozumění?

Hejdánek: Jsou to dvě strany téže mince. Tvořivost je to, co nám umožňuje ten horizont neustále rozšiřovat, nebo jej dokonce proměňovat. Rozumění nám dává ten základ, tu půdu pod nohama, ale tvořivost je ten pohyb vpřed, ten přesah, který nás vede k tomu, co ještě není, ale co by mohlo být. A právě zde se otevírá prostor pro tu filosofickou reflexi, která se nespokojí s tím, co je dané, ale ptá se po tom, co to všechno zakládá. Tím se vracíme k té původní otázce po vztahu mezi jazykem a skutečností. Jazyk není jen nástroj popisu, ale je to prostor, v němž se nám to bytí vůbec otevírá. Proto je tak důležité, jak o věcech mluvíme a jaké pojmy používáme. Každé slovo, které v té filosofické řeči použijeme, už v

sobě nese celou tu tradici a zároveň otevírá cestu k novému pochopení. Takže když Heidegger mluví o tom, že jazyk je domem bytí, tak tím nemyslí nějakou statickou strukturu, do které se prostě nastěhujeme, ale myslí tím právě ten dějinný rozměr. Skutečnost se nám nedává přímo, ale vždy skrze ten horizont smyslu, který je v tom jazyce už předznamenán. A tady se dostáváme k tomu, co znamená to *logos*. To není jenom řeč ve smyslu mluvení, ale je to to, co shromažďuje a dává věcem jejich místo v celku. Když tedy filosof mluví, tak on vlastně naslouchá tomu, co mu ta věc sama říká, a snaží se pro to najít to pravé jméno. To není jenom záležitost subjektivního rozhodnutí, ale je to odpověď na to volání pravdy.

Jiný hlas: Pane profesore, ale není v tom určité nebezpečí, že se takto ztratíme v té hře se slovy a zapomeneme na tu tvrdou realitu, která je nezávislá na našem mluvení?

Hejdánek: To je ta klasická námitka, která vychází z toho dualismu mezi myšlením a věcí. Ale my musíme pochopit, že ta věc sama o sobě, o které se tak rádo mluví v tom realismu, je v podstatě abstrakce. Věc je pro nás věcí jen v tom určitém vztahu, v tom otevřeném prostoru, o kterém jsme mluvili. Ta tvrdá realita, jak vy říkáte, se nám právě v tom odporu, který klade, vyjevuje jako něco, co vyžaduje naše pochopení a naše pojmenování. Takže ta filosofická práce s jazykem není útek od reality, ale naopak je to snaha o ten nejhlubší kontakt s ní.

--- (1989-09-25 [Jean-Luc Petit (Fenomenologie a analytická filosofie)] (2)_s1_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: Na základě toho dialogu. *Le dialogue est projeté et existe déjà en l'âme, il serait projeté.* Dialog existuje v duši a je projektován, je rozvržen. *Or cette idée, cette idée est du point de vue de la théorie du langage finie, morte.* Tato idea je z hlediska teorie jazyka mrtvá, vyřízená. *Ce qui ne veut pas dire du point de vue de la croyance* – co ovšem neznamená, že se jí dále nevěří. *Puisque votre croyance en cette idée en est un témoignage.* Vaše víra v tuto ideu je toho důkazem. *Pourquoi est-elle morte du point de vue théorique?* Proč z hlediska teoretického je už po ní? *L'histoire serait longue, mais pour résumer, je dirais que...* stručně, *le langage demande à être pensé aujourd'hui à partir du tournant linguistique.* Protože o jazyce se dneska musí přemýšlet tak, že vyjdeme z toho velkého *linguistického obratu*, ke kterému došlo. *C'est-à-dire bien entendu des sciences du langage* – to znamená samozřejmě věd o jazyce – *mais déjà à partir des conceptions de Frege.* Ale již také z koncepcí Fregeho. *D'ailleurs entre parenthèses Husserl a eu un dialogue avec Frege.* Ostatně Husserl měl s Fregem dialog. *Alors quelle est la conception du langage dans laquelle il faut nous efforcer de penser en philosophe?* Tedy jaké je pojetí jazyka, v němž bychom se měli jako filosofové snažit jazyk myslet? *C'est le langage en tant que emploi d'un système de signes.* Tedy je to jazyk jako užití systému znaků. *Et quand nous nous efforçons, disons, la difficulté de penser le langage en tant que système de signes* – nesnáz, obtíž myslet jazyk jako systém znaků – *c'est que nous ne pouvons plus faire entrer notre expérience de vouloir dire.* Tkví v tom, že nejsme schopni do něj zapracovat svou zkušenost, že chceme něco říct. *Notre intelligence du fonctionnement du langage ne corrobore pas notre expérience de disant.* Naše pochopení fungování jazyka není schopna zapracovat naši zkušenost. *Et la difficulté du phénoménologue c'est de vouloir tenir les deux bouts de la chaîne.* A úsilí fenomenologovo je to, že se pokouší držet ten řetěz za oba konce. *Et la solution idéale ça serait de pouvoir indiquer une pensée qui se placerait avant le langage ou au-delà du langage ou en deçà du langage.* Ideální řešení by bylo moci naznačit nějaké myšlení, které by bylo s to se postavit mimo jazyk nebo za jazyk nebo pod jazyk. *Mais le casse-tête, c'est de savoir comment il serait possible de rétablir le contact avec cette pensée au-delà du langage sans la traduire.* Ale ten hlavolam je v tom, jak by bylo možné vůbec vejít ve styk s touto ideou mimo jazyk, aniž bychom ji přeložili. *C'est-à-dire sans en faire un langage.* Přeložit ji do jazyka, tedy udělat z ní jazyk. *On l'affirmerait à la fois au-delà du langage et en même temps comme étant déjà langage.* Tím bychom ji zároveň potvrdili jako mimo jazyk a jako zároveň už jazyk.

Hejdánek: Žádný mimo-jazyk, žádné *extra linguam*, o to se ani nemluvilo, ani to tam nebylo vloženo tím Platónem.

Jiný hlas: *Il dit moi je n'ai pas parlé de l'expérience extra linguam* – říká: já jsem nemluvil o zkušenosti

extra linguam, která jde někdy vymezeně – *déjà en citant Platon, en se référant à Platon, c'est tout dedans. C'est moi qui l'ai attribué à Platon.* V tom už je odkaz k Platónovi, už je to v tom.

Hejdánek: To jsem já mu přisoudil, tomu Platónovi, ale ne tomu Ricoeurovi.

Jiný hlas: *Oui, j'ai essayé de vous épingler sur Platon.* Já jsem se vás pokusil přispendlit tak říkajíc tím Platónem a možná že to musíte... *Non, mais l'idée, l'idée... il y a une idée simple, c'est-à-dire que comment peut-on penser une pensée qui ne serait pas articulée langagièrement? Sans la retrouver même dans le récit. Le récit est une pensée à voix haute et une pensée et un récit dans l'âme.* Ta idea je v tom: jak je možné myslet myšlení, které by nebylo artikulováno jazykově? Aniž bychom ji našli v tom vyprávění. Vyprávění je myšlení nahlas a myšlení a vyprávění v duši. *Alors ce n'est pas possible, c'est la même chose. Mais dans le récit, vous employez sauvagement le concept de récit. Qu'est-ce que c'est que ce récit qui n'est pas langage? Quel le rapport de ce récit avec les signes?* Je to totéž. Vy ovšem užíváte divoce pojmu vyprávění. Vlastně co je to za vyprávění, které není jazykem? Jaký je vztah tohoto vyprávění ke znakům?

Hejdánek: To není divoce, to není *sauvagement*... tady spíš je divoká francouzština v tomto užití.

Jiný hlas: *L'emploi du français sauvage.*

Hejdánek: Francouzština totiž nerozeznává to, co rozeznává čeština.

Jiný hlas: *Le français ne distingue pas ce que le tchèque distingue. Mais est-ce que c'est traduisible ce que le tchèque distingue? Quelque chose est jazyk, le langage, la langue. Vous avez deux termes: langue, langage et puis récit, parole et discours.* Ale je to přeložitelné, to co čeština rozeznává? Máte dva termíny: *langue, langage*, a pak *récit, parole* a *discours*. Takže oni mají taky pár slov.

Hejdánek: Jo, ale jenomže vždycky znamenají něco jiného. V jiném systému, u Jakobsona něco jiného, u Saussura něco jiného.

Jiný hlas: *Mais tous ces mots... il signifie toujours autre chose dans un autre système.* A pravda je, že tato slova – mají *langue, langage, discours* a tak dále – neznamenají vždycky totéž, podle toho, jestli to říká Jakobson nebo Benveniste. *Il y a bien une appréhension du langage qui sert de base de référence. Par exemple, vous employez la notion de récit, mais ça implique bien l'usage de signes.* Přece jenom je tady něco jako uchopitelné, stálé, když se mluví o jazyce, tak se mluví o znacích.

Hejdánek: Především musím být trochu polemický proti každé koncepci jazyka nebo řeči jako systému znaků. *Et encore plus cette application instrumentale de l'idée de l'usage de ce système des signes* – a ještě více proti té instrumentální aplikaci myšlenky užití toho systému znaků. *Naturellement, quelque chose comme cela existe. Il y a des systèmes de signes différents et on peut les usager.* Samozřejmě, že něco takového existuje. Existují různé systémy znaků a lze je užívat. *Mais ce n'est pas la langue. La langue est quelque chose vivante, mais un système de signes c'est quelque chose mort, complètement objective ou objectivée.* Ale tohle není jazyk. Jazyk je něco živého, zatímco systém znaků je něco mrtvého, něco naprosto objektivního nebo objektivovaného.

Jiný hlas: *Objectivable.* – Objektivovatelného.

Hejdánek: *Pas forcément. Déjà objectivé.* – Ne nutně. Již objektivovaného.

Jiný hlas: *Objectivable, c'est quelque chose d'autre qu'objectivé.* – Objektivovatelné je něco jiného než objektivované.

Hejdánek: *Mais c'est déjà un objet parce que c'était objectivé. Rien comme ça sans une objectivation, rien comme ça n'existe comme un système. C'est déjà mortifié.* – Ale už je to objekt, protože to bylo objektivováno. Nic takového bez objektivace, nic takového neexistuje jako systém. Je to již umrtvené.

Jiný hlas: *Ah oui, bien sûr, mais je n'entendais pas un système de signes formalisé. J'entendais par exemple...* – Ano, jistě, ale nemyslel jsem formalizovaný systém znaků. Myslel jsem například...

Hejdánek: *Un système de signes pas formalisé n'est pas un système de signes.* – Systém znaků, který není formalizovaný, není systémem znaků.

Jiný hlas: *Mais alors il faut s'entendre sur les mots. Mais on peut parler... Non, par exemple, le second Wittgenstein est tout à fait hostile à l'idée de formalisation et pourtant il emploie le concept de système*

de signes. Je serais d'accord avec vous sur la vie du langage, mais pour lui ce n'est pas incompatible avec le fait que les signes que nous employons forment un système. – Ale pak je třeba se dohodnout na slovech. Ale můžeme mluvit... Ne, například druhý Wittgenstein je zcela nepřátelský vůči myšlence formalizace, a přesto používá pojem systém znaků. Souhlasil bych s vámi ohledně života jazyka, ale pro něj to není neslučitelné s tím, že znaky, které používáme, tvoří zároveň systém.

Hejdánek: *Un système qui vit est un organisme et pas un système.* – Systém, který žije, je organismus, a ne systém.

Jiný hlas: *Mais on emploie la notion de système aussi en biologie.* – Ale pojem systém se používá i v biologii.

Hejdánek: *Naturellement, comme réduction.* – Samozřejmě, jako redukce. *On peut parler seulement dans un milieu de langage, pas seulement par une utilisation d'un système. Heidegger a la formule que nous, si nous voulons parler, nous devons parler selon le langage, après le langage. „Die Sprache spricht.“* – Mluvit lze pouze v médiu jazyka, nikoli pouze skrze užívání nějakého systému. Heidegger má formuli, že chceme-li mluvit, musíme mluvit podle jazyka, po řeči. *„Die Sprache spricht.“ Alors le langage est quelque chose qui nous aide, si nous voulons dire quelque chose, qui nous conduit. Et cette fonction, cette force du langage, c'est le fait, c'est le document que le langage est quelque chose comme vivant, presque vivant, pas seulement un instrument.* – Jazyk je tedy něco, co nám pomáhá, chceme-li něco říci, co nás vede. A tato funkce, tato síla jazyka, je dokladem toho, že jazyk je něco jako živého, téměř živého, nikoli jen nástroj.

Jiný hlas: *Est-ce que je peux ajouter pour situer par rapport à votre propos que d'une certaine façon j'accepterais, d'une certaine façon, j'entendrais votre discours comme le discours d'une phénoménologie qui serait indemne, qui aurait été épargnée en quelque sorte de l'impact de la réflexion moderne sur le langage... ou disons, à supposer qu'elle n'ait pas été épargnée complètement, je l'interpréteraient un peu méchamment, je l'avoue, comme un certain intégrisme phénoménologique. Je veux dire une réaffirmation de la foi phénoménologique au sens noble du terme. Et par rapport à cette attitude, quel était mon propos? Je critique cette position-là. Alors par rapport... vous êtes tombé de nouveau dans la bataille dont vous nous avez raconté.* – Mohu k tomu něco dodat, abych nastínil svou pozici vůči tomu, co říkáte? Určitým způsobem bych přijal, chápal bych vaši řeč jako řeč fenomenologie, která je jaksi nedotčená, která byla jaksi uchráněna od vlivu moderní reflexe jazyka. A i kdyby třeba nebyla uchráněna zcela, trochu zlovolně, přiznávám, bych to interpretoval jako určitý fenomenologický integrismus. Tím chci říci znovupotvrzení fenomenologické víry ve vznešeném slova smyslu. A vůči tomuto postoji, jaký byl můj záměr? Já tuhle pozici kritizuji. Takže jste znovu upadl do té bitvy, o které jste nám vyprávěl.

Je comprends ce que... Vous prenez le mot „système de signes“ dans le sens où „système“ est déjà la chose objectivée. Et en fait, nous sommes dans un milieu langagier qui n'est pas un système avec comment dire constitué d'une façon objective, mais qui est en train de bouger et donc de se désystematiser tout le temps parce que c'est un langage de vie, c'est un milieu de vie langagière. Qui a néanmoins la potentialité de devenir, de pouvoir être objectivé en système au second degré parce qu'il y a toujours le signe. Est-ce que le mot „signe“ est quelque chose d'objectif ou non? – Rozumím tomu... Vy chápete termín systém znaků v tom smyslu, že systém už je věcí objektivovanou. Ale ve skutečnosti jsme v jazykovém prostředí, které není systémem, jak to říci, konstituovaným objektivním způsobem, ale které se neustále pohybuje, a tudíž se neustále desystematizuje, neboť je to jazyk života, je to prostředí jazykového života. Které má nicméně potenciál stát se, být objektivováno v systém druhého stupně, protože je tu vždycky ten znak. Je slovo znak něčím objektivním, nebo ne?

Hejdánek: *Non, non, dans ce sens non. Et signe est aussi quelque chose confus...* – Ne, ne, v tomto smyslu ne. A znak je také něco zmateného...

Jiný hlas: *Alors nous ne pouvons pas parler... Le signe ne veut pas simplement dire ce que le linguiste ou saussurien réduit comme signe. Ça peut simplement... nous avons quelque chose qui est un système ou n'importe un jeu d'opposition différentielle pour la communication. Nous avons un minimum même si*

c'est vivant, si c'est constamment se réactualisant, se défaisant et se refaisant, nous avons un minimum de code. Même pour le transgresser. Le poète est toujours en train de refaire la langue et donc de transgresser le système. Mais il ne peut pas tout à fait parce que sinon c'est ré-chaotique. – Potom nemůžeme mluvit... Znak neznamená prostě jen to, co lingvista nebo saussurovec redukuje na znak. Máme zkrátka něco, co je systémem nebo prostě hrou diferenčních opozic pro komunikaci. Máme určité minimum, i když je to živé, i když se to neustále reaktualizuje, rozkládá a znovu skládá, máme určité minimum kódu. I proto, aby byl překračován. Básník se neustále pokouší přetvářet jazyk, a tím překračovat systém. Ale nemůže to udělat úplně, protože jinak by to bylo opět chaotické.

Si je peux intervenir, je crois que je vois le point où la difficulté de rejoindre les deux problématiques apparaît. Votre langage que j'admets d'une certaine manière vitaliste, disons, parler de la vie du langage... – Pokud do toho mohu vstoupit, myslím, že vidím bod, kde se objevuje obtíž s propojením těchto dvou problematik. Ten váš, řekněme, vitalistický jazyk, mluvení o životě jazyka...

Jiný hlas: *, qui ne se réduit pas à des systèmes de signes objectivés et morts* – tedy jazyk, který se neredukuje na systémy znaků objektivované a mrtvé. Má to svou oprávněnost, mně se zdá, proti určité ideologii systému znaků. Taková ideologie existuje, snad se datuje už od *Ferdinanda de Saussura* a jeho žáků, tedy strukturalismus v jisté své podobě, který se vracel k myšlení o jazyce jako redukovaném na systém znaků a nic jiného. A pro strukturalisty jazyk není nic jiného než systém znaků. A není to jen to, co vědy o jazyce tak nazývají, ale je to systém znaků, který neodkazuje k ničemu jinému než k sobě samému. Je to systém znaků, který je jako poletující objekt a který neodkazuje ani ke světu, ani k užití mluvčího v lidské komunitě. Ale to nemá nic společného ani s vědami o jazyce, ani s analytickou *filosofií*, ani s naší fenomenologickou zkušeností z řeči. To je artefakt, fiktivní *filosofický* objekt, můžeme dokonce říci ideologický. A proti této fikci váš způsob, jímž vyslovujete svou zkušenost, se mi jeví jako platný v té míře, jak upomíná na všechno, co tahle ideologie odrovnává, škrtá a zapomíná. Tedy zaprvé referenci vůči světu a uvedení pragmatického kontextu užití jazyka.

Jiný hlas: *Pragmatique?*

Jiný hlas: *Pas pragmatisme...* – Ne pragmatismus v americkém smyslu, ale teorie užití. V tom smyslu sémantický – tedy teorie reference – oproti pragmatickému, tedy vztahu mezi výpovědí, mluvčím, adresátem, řečovou komunitou. *Ricoeur* používá toto slovo pragmatický jako vyšší rovinu nad rovinou sémantickou. Právě ta pragmatika v řeckém smyslu, nikoli v americkém pragmatismu, mu dovoluje například nastolit otázku subjektu. Litoval jsem, že jsem si neofotil poslední článek jeho přednášky, kterou měl na světovém *filosofickém* kongresu v Brightonu, který právě vyšel ve stejném čísle jako můj článek. Pro něj jde o to, ponořit se do těch studií o pragmatice, protože jsou schopny dnes nikoli mít teorii, ale analyzovat všechno, co říkáme o životě jazyka, o slovesných časech. Jaké jsou to významy, které se dějí, když měním slovesný čas, převracím pořádek, modifikuji syntaxi? A to není žádná autopsie, tedy pitva organismu.

Jiný hlas: *Mais ce n'est pas l'autopsie.* – Ne, to vůbec není autopsie. Vidíte v tom jen tu objektivaci. Jeden z klíčových pojmů *Ricoeura* v jeho posledních dílech, jak v *Čase a vyprávění*, tak v *Živé metafoře*, je právě sémantická inovace. Celá jeho kniha o metafoře je o tom, jak myslet kreativitu jazyka. Ale jde o sémantickou inovaci. Je to termín, nebo je to slovo...

Hejdánek: To je strašný termín. Inovace je slovo strašné.

Jiný hlas: *Pourquoi?* – Proč?

Hejdánek: Protože inovace je slovo zcela neadekvátní skutečné realitě. Řekněte to *Ricoeurovi*.

Jiný hlas: *C'est votre argument maintenant.* – To je váš argument.

Hejdánek: Ano, já to říkám, protože vím, že jste v dialogu s *Ricoeurovým* myšlením. Proč nemluvíte o inovaci v životě organismů?

Jiný hlas: *Il n'y a pas d'innovation dans la vie des organismes. C'est la croissance, c'est la vie, pas une innovation.* – Ne, v životě organismů není inovace. Tam je růst, je tam život, nikoliv inovace. Je to život, který je každý den trochu nový. Ale život jazyka produkuje novoty. Pro něj je například tvořivá metafora

to, když jedinec, řekněme Shakespeare, řekne poprvé: „*Time is a beggar*“. Poprvé inovoval něco, protože žádná věta před ním nebyla napsána tak, aby říkala, že čas je žebrák. A tady se objevila novinka.

Hejdánek: Já souhlasím, ale proč inovace? To je takové brutální.

Jiný hlas: *Je précise...* – Já bych upřesnil – dekonstrukce vzhledem k lingvistice... budu trvat na termínu inovace, budu ho hájit, inovace. Protože je třeba rozlišit mezi produkováním věty, která ještě nikdy nebyla řečena – nová věta – a druhou věcí, vyjmout koncept z jednoho sémantického pole a šoupnout ho někam jinam, do jiného. Tak například nevlastní přísudek, nevlastní, ale pravdivý. Například říct o čase, že je zloděj nebo že je žebrák, jak se tady připomínal Shakespeare, někde to vyslovil. To předpokládá přemístění z jednoho sémantického pole do druhého. Tedy ze sémantického pole lidského chování do pole kosmologického.

A tento bizarní termín inovace chce popsat tady tenhle přesun konceptu z jednoho pole do druhého. Člověk by mohl váhat, jaksi se do toho motá ta industriální konnotace, ale to není důvod, proč před tímhle termínem couvnout. Protože technologická inovace také předpokládá přemístění z jednoho sémantického pole do druhého. Přemístíme mechanismus z jedné oblasti do druhé, a to je inovace. V jazyce můžeme považovat systém predikace za podobný mechanickému systému, který se řídí svými pravidly. Tento přesun, když má smysl, někdy může být katastrofický, ale když se to povede, tak je to inovace. Protože se objevuje nová idea o čase skrze metaforu. To je to, co Ricoeur nazývá sémantickou inovací.

Hejdánek: Tahle deskripce tohoto fenoménu inovace je špatná, je falešná. Ta deskripce je neadekvátní. Zaprvé, nejsem to já, kdo začíná to přemísťování termínů. Jsem osloven tou možností, která je tu dřív, než mě to napadne. *C'est moi qui suis abordé par la possibilité qui me précède*. Ale jde o to, že je to ten jazyk sám, který mě volá k tomu, abych se dal k dispozici a řekl to. *C'est ce langage qui m'invite, qui m'interpelle*.

Jiný hlas: Samozřejmě, souhlasím, to není můj industriální projekt. Nic z toho, co říkáte, není v rozporu s tím, co jsem řekl já. Není v tom žádná neslučitelnost. Jazyk nás předchází, jsme nesení jazykem a každý jazyk má svou sílu a sugestibilitu. Ale je tu vždycky někdo se svou imaginativní tvořivostí, kreativitou, kdo jednoho dne obdrží jazyk.

Hejdánek: Ne, tato kreativní iniciativa, ne, to je situace, kdy musím být otevřený, musím být mlčenlivý, pozorný. [nesrozumitelné] A básníci jím jsou. Něco, co dlužím.

Jiný hlas: Rozumím, nechcete mluvit o psychologii schopností v německém smyslu ani o Lacanovi. Ricoeur používá ještě schéma kantovské pro tuto produktivní imaginaci. Já se můžu obejít bez tohoto slovníku a přesto říci, že Shakespeare měl jistý smysl pro hravost, protože anglický jazyk v žádném případě nevyžaduje říkat *Time is a beggar*, on to nesugeruje. Jazyk nepředchází všechno.

Já jsem Brazílka, můj jazyk je portugálština, velmi bohatá, mnohem bohatší než francouzština. A já nesnáším to snižování. Vyčítám Heideggerovi jeho chorobný germanismus, který nám vnucuje. Měli byste nejdříve udělat kritiku germanismu. Heidegger nikdy neřekl jediné slovo o Shakespearovi, nikdy nebyl schopen uznat, že angličtina je evropský jazyk, přinejmenším z těch nelatinských, nejbohatší, mnohem víc než němčina. Němci nikdy neměli Shakespeara, ani Hölderlin není žádný Shakespeare. Ne, ne, nemluvím o básnících, mluvím o jazyce. Vy si myslíte, že němčina je jediný filosofický jazyk? Jsou jazyky originální a jazyky odvozené. Latina je odvozená, němčina je odvozená druhého stupně.

Hejdánek: O vzniku německé filosofie se něco dozvíte. *Quel est l'allemand... Pourquoi l'allemand est une bonne langue pour la philosophie?* Proč je němčina dobrá pro filosofii? Ještě vydržte chvíli a pak... to musíme skončit kultivovaně.

Pourquoi l'allemand est une bonne langue philosophique? Proč se zdá, že němčina je dobrá filosofická řeč? *Non, parce que je ne vais pas entrer dans l'analyse interne de la langue. Parce que les Allemands ont été obligés à partir de Maître Eckhart de traduire le latin médiéval – non pas le grec, comme s'imaginait Heidegger – en allemand*. Ne proto, že... já nepůjdu do vnitřní analýzy jazyka. Protože Němci byli počínaje Mistrem Eckhartem nuceni překládat středověkou latinu – ne řečtinu, jak se domníval

Heidegger – do němčiny.

Et c'est l'effort spirituel qu'a requis la traduction du latin qui a fait de l'allemand une grande langue philosophique. Je suis le premier à le reconnaître. A toto duchovní úsilí, které si vyžádal překlad z latiny, udělalo z němčiny velký filosofický jazyk. Já jsem první, kdo to uznává.

Mais cette conceptualité de la scolastique... ce n'est même pas le latin de Cicéron, c'est le latin médiéval, le latin dégénéré. Ale tato conceptualité té scholastiky, to není ani latina Ciceronova, to je ta středověká latina, ta degenerovaná latina. *La conceptualité, les sermons sont à la base de la langue allemande philosophique, de tout cet effort. Et c'est cette traductibilité du latin en allemand que Heidegger masque par un nationalisme monstrueux...* Tato conceptualité, ty sermones, jsou v základu německého filosofického jazyka a všeho toho úsilí. A tuto překladatelnost latiny do němčiny Heidegger maskuje obludným nacionalismem.

Je suis tout à fait d'accord que l'allemand est une langue vilaine. Souhlasím s tím, že němčina je ošklivá řeč. *C'est une langue, disons, originale, mais corrompue.* Je to řeč původní, ale sežraná, *corrompue.* *C'est une autre chose qu'une langue bâtarde comme l'anglais.* To je úplně něco jiného než jazyk zparchantělý jako angličtina. *L'anglais, où pour toute chose il y a deux noms qui sont liés à deux mondes. C'est la fusion de deux langues.* Angličtina, kde pro každou věc mají dva termíny, které jsou spojeny se dvěma světy. Je to fúze dvou jazyků.

Jiný hlas: *Je crois moi, je suis brésilienne, je crois au métissage. Vous ne savez pas ce qu'est la grande forêt, non pas la Forêt Noire, mas la grande Amazonie. Moi, je crois au métissage, je ne crois pas aux cultures pures, je ne crois pas aux langues pures.* Já jsem Brazilka, věřím v *métissage*. Vy nevíte, co je to velký prales, nemyslím Schwarzwald, ale Amazonii. Já věřím v *métissage*, nevěřím v čisté kultury ani v čisté jazyky.

Hejdánek: *Non, parlons de la Grèce. C'est mon rêve. Parlons de la Grèce.* Ne, mluvmе o Řecku, to je můj sen. Mluvmе o Řecku.